

HOTĂRÂREA CURȚII

31 ianuarie 1991*

Office national de l'emploi împotriva lui Bahia Kziber

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Cour du travail din Liège
(Belgia))

„Acord de cooperare CEE – Maroc -Principiul nediscriminării – Securitate socială”

Cauza C-18/90

În cauza C-18/90,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 al Tratatului CEE, de către Cour du travail din Liège (Belgia) și vizând pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

Office national de l'emploi (Onem)

și

Bahia Kziber,

unei hotărâri preliminare privind interpretarea anumitor dispoziții ale Acordului de cooperare între Comunitatea Economică Europeană și regatul Marocului,

CURTEA,

compusă din domnii O. Due, președinte, T. G. F. Mancini, G. C. Rodríguez Iglesias și M. Díez de Velasco, președinți de cameră, Sir Gordon Slynn, domnii C. N. Kakouris, R. Joliet, F. A. Schockweiler și P. J. G. Kapteyn, judecători,

avocat general: domnul W. Van Gerven

grefier: domnul J. A. Pompe, grefier adjunct

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

– pentru Onem, de C. Derwael, avocat în baroul din Bruxelles,

– pentru doamna Bahia Kziber, de doamna Michèle Baiwir și de domnul René Jamar, delegați sindicali,

– pentru guvernul german, de domnii Ernst Röder și Joachim Karl, funcționari în Ministerul Federal al Economiei, în calitate de agenți,

---

* Limba de procedură: franceza.

– pentru guvernul francez, de domnii Philippe Pouzoulet, director adjunct în Direcția afacerilor juridice a Ministerului Afacerilor Externe, și Claude Chavance, atașat principal al administrației centrale a direcției afacerilor externe din același minister, în calitate de agenți,

– pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul Jean-Claude Séché, consilier juridic, în calitate de agent,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale prezentate de Onem, de doamna Kziber, de guvernul francez și de Comisie în ședința din 6 noiembrie 1990,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 6 decembrie 1990,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin hotărârea din 16 ianuarie 1990, primită la Curte la 22 ianuarie 1990, Cour du travail de Liège (Belgia) a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, o întrebare preliminară privind interpretarea Acordului de cooperare între Comunitatea Economică Europeană și regatul Marocului, semnat la Rabat la 27 aprilie 1976, încheiat în numele Comunității, prin Regulamentul (CEE) nr. 2211/78 al Consiliului, din 26 septembrie 1978 (JO L 264, p. 1, denumit în continuare „acordul“).

2 Această întrebare a fost ridicată în cadrul unui litigiu între doamna Bahia Kziber, resortisantă marocană, și Office national de l'emploi belge pe tema refuzului de acordare a alocațiilor de șomaj.

3 Din dosarul acțiunii principale rezultă că doamna Kziber locuiește cu tatăl său, resortisant marocan, pensionat în Belgia după ce a desfășurat o muncă salariată.

4 Decretul regal belgian din 20 decembrie 1963 privind angajarea și șomajul (*Moniteur belge* din 18 ianuarie 1964, p. 506) prevede, la articolul 124, acordarea de alocații de șomaj tinerilor lucrători care au terminat fie studiile profesionale, fie o ucenicie. În ceea ce privește lucrătorii străini și apatrizi, articolul 125 din decretul regal citat anterior prevede că aceștia nu sunt admiși pentru a beneficia de alocațiile de șomaj decât în limitele unei convenții internaționale.

5 Office national de l'emploi a refuzat accesul doamnei Kziber la alocațiile de șomaj, pe motive de cetățenie. Împotriva acestei decizii de refuz, partea interesată a introdus o acțiune înaintea instanțelor belgiene de muncă.

6 Sesizată în apel, Cour du travail din Liège a decis să suspende judecata până când Curtea de Justiție se va pronunța, cu titlu preliminar, cu privire la următoarea întrebare:

„Un stat membru poate refuza, pe motive de cetățenie, beneficiul unui avantaj social, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1612/68, copiilor aflați în îngrijirea unui lucrător resortisant al unui stat terț (Maroc) cu care Comunitatea Economică Europeană a încheiat un acord de cooperare, care conține, în domeniul securității sociale, o clauză de tratament egal în favoarea lucrătorilor imigranți din această țară care au lucrat în Comunitate, precum și membrilor familiei lor care locuiesc cu aceștia?”

7 Pentru o prezentare mai detaliată a faptelor din acțiunea principală, a derulării procedurii, precum și a observațiilor scrise prezentate Curții, se face trimitere la raportul de ședință. Aceste elemente din dosar sunt reluate în cele ce urmează numai în măsura în care sunt necesare pentru raționamentul Curții.

8 Pentru a preciza obiectul întrebării adresate de Cour du travail din Liège, este necesar să se amintească scopul și dispozițiile relevante din acord.

9 Obiectivul acordului este, în temeiul articolului 1, să promoveze o cooperare globală între părțile contractante pentru a contribui la dezvoltarea economică și socială a Marocului și pentru a favoriza consolidarea relațiilor lor. Această cooperare se instituie, în temeiul titlului I, în domeniul economic, tehnic și financiar, în temeiul titlului II, în domeniul schimburilor comerciale și, în temeiul titlului III, în cel al forței de muncă.

10 Articolul 40, care figurează la titlul III, referitor la cooperare în domeniul forței de muncă, prevede că fiecare stat membru acordă lucrătorilor de naționalitate marocană care lucrează pe teritoriul său un regim caracterizat de absența oricărei discriminări bazate pe cetățenie în ceea ce privește condițiile de remunerare și de angajare.

11 Articolul 41, care figurează la titlul III, prevede la alineatul (1) că, sub rezerva alineatelor următoare, lucrătorii de cetățenie marocană și membrii familiilor lor care locuiesc cu aceștia beneficiază, în domeniul securității sociale, de un regim caracterizat de absența oricărei discriminări bazate pe cetățenie în comparație cu proprii resortisanți ai statelor membre în care aceștia sunt angajați. Acest articol acordă lucrătorilor marocani, la alineatul (2), beneficiul totalizării perioadelor de asigurare, de angajare sau de rezidență, realizate în diferite state membre pentru anumite prestări, și, la alineatul (3), beneficiul prestațiilor familiale pentru membrii familiei care au reședința în interiorul Comunității și le permite, la alineatul (4), transferul liber către Maroc al pensiilor și al rentelor. Articolul 41 alineatul (5) instituie principiul reciprocității în favoarea lucrătorilor resortisanți ai statelor membre în ceea ce privește regimul instituit la alineatele (1), (3) și (4) ale acestui articol.

12 Articolul 42 din acord investeste consiliul de cooperare cu misiunea de a adopta dispozițiile care permit aplicarea principiilor enunțate la articolul 41.

13 Analizată din perspectiva acestor dispoziții ale acordului, întrebarea preliminară trebuie înțeleasă ca având, în esență, scopul de a stabili dacă articolul 41 alineatul (1) din acord împiedică un stat membru să refuze acordarea unei alocații de șomaj prevăzute de legislația sa tinerilor care caută un loc de muncă în cazul unui membru de familie al unui lucrător de cetățenie marocană care locuiește cu acesta, pe motiv că cel în căutarea unui loc de muncă este de cetățenie marocană.

14 Pentru a răspunde în manieră utilă acestei întrebări, este necesar să se stabilească mai întâi dacă articolul 41 alineatul (1) din acord poate fi invocat în fața unei instanțe naționale și, apoi, dacă această dispoziție include situația membrului de familie a unui lucrător migrant marocan care solicită să beneficieze de o alocație de tipul celei în cauză în acțiunea principală.

Cu privire la efectul direct al articolului 41 alineatul (1) din acord

15 Potrivit jurisprudenței constante (a se vedea Hotărârea din 30 septembrie 1987, Demirel, punctul 14, 12/86, Rec., 3719) o dispoziție dintr-un acord încheiat de Comunitate cu țări terțe trebuie considerată ca având aplicare directă de vreme ce, având în vedere conținutul precum

și obiectul și natura acordului, aceasta implică o obligație clară și precisă, care nu depinde, în ceea ce privește punerea sa în aplicare sau efectele acesteia, de intervenția unui act ulterior.

16 Pentru a stabili dacă dispoziția de la articolul 41 alineatul (1) din acord răspunde respectivelor criterii, este necesar să se analizeze mai întâi termenii acesteia.

17 În această privință, este necesar să se constate că articolul 41 alineatul (1) consacră, în termeni clari, preciși și necondiționali, interdicția de a discrimina, pe motive de cetățenie, lucrătorii de cetățenie marocană și membrii familiei lor care locuiesc cu ei, în domeniul securității sociale.

18 Faptul că articolul 41 alineatul (1) precizează că această interdicție de discriminare nu are valoare decât sub rezerva dispozițiilor de la alineatele următoare arată că, în ceea ce privește totalizarea perioadelor, acordarea prestațiilor familiale și a transferului către Maroc a pensiilor și a rentelor, această interdicție de discriminare nu este asigurată decât în limitele condițiilor fixate la articolul 41 alineatele (2), (3) și (4). Această rezervă nu poate fi totuși interpretată ca înlăturând caracterul necondițional al interdicției de discriminare pentru orice problemă ridicată în domeniul securității sociale.

19 În mod similar, faptul că articolul 42 alineatul (1) prevede punerea în aplicare a principiilor enunțate la articolul 41 de consiliul de cooperare nu poate fi interpretată ca punând la îndoială aplicabilitatea directă a unei prevederi care nu este subordonată, în ceea ce privește executarea sa ori efectele sale, intervenției unui act ulterior. Rolul cu care este investit consiliul de cooperare prin articolul 42 alineatul (1) constă, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 12 al concluziilor, în a facilita respectarea interdicției de discriminare și, după caz, în a adopta măsurile necesare pentru aplicarea principiului totalizării înscris la articolul 41 alineatul (2), însă nu poate fi privit în sensul că acesta condiționează aplicarea imediată a principiului nediscriminării.

20 Constatarea că principiul nediscriminării înscris la articolul 41 alineatul (1) poate reglementa direct situația lucrătorului marocan și a membrilor familiei care locuiesc cu acesta în statele membre ale Comunității, nu este contrazisă, de altfel, de examinarea obiectului și a naturii acordului din care face parte această prevedere.

21 Acordul are, într-adevăr, ca obiectiv, astfel cum s-a arătat deja, promovarea unei cooperări globale între părțile contractante, în special în domeniul forței de muncă. Faptul că acordul vizează în mod esențial să favorizeze dezvoltarea economică a Marocului și că se limitează la a stabili o cooperare între părți fără a-și propune o asociere sau o aderare viitoare a Marocului la Comunități nu este de natură să împiedice aplicarea directă a unora dintre dispozițiile sale.

22 Această constatare susține, în special, pentru articolele 40 și 41, care figurează în titlul III, referitor la cooperarea în domeniul forței de muncă, care, departe de a avea un caracter pur programatic, instituie în domeniul condițiilor de muncă, al remunerării și în cel al securității sociale, un principiu care poate să reglementeze situația juridică a persoanelor particulare.

23 În aceste condiții, este necesar să se constate că din formularea articolului 41 alineatul (1) precum și din obiectul și din natura acordului în care se înserează acest articol reiese că această dispoziție poate fi aplicată direct.

Cu privire la sfera de aplicare a articolului 41 alineatul (1) din acord

24 Pentru a stabili sfera de aplicare a principiului nediscriminării înscris la articolul 41 alineatul (1) din acord, este necesar să se definească mai întâi noțiunea de securitate socială care figurează în acest text, să se analizeze apoi noțiunea de lucrător, în sensul acestei dispoziții, înainte de a preciza condițiile în care membrii familiei lucrătorului marocan pot solicita prestațiile de securitate socială.

25 Noțiunea de securitate socială care figurează la articolul 41 alineatul (1) din acord trebuie înțeleasă prin analogie cu noțiunea identică care figurează în Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (versiune codificată, JO L 1980, C 138, p. 1). Or, articolul 4 din acest regulament, referitor la sfera de aplicare materială, enumeră, la alineatul (1), printre ramurile securității sociale, ajutoarele de șomaj din cadrul cărora indemnizațiile de șomaj (*allocations d'attente*), în cauză în acțiunea principală, nu constituie decât o formă specială.

26 Faptul că alineatul (2) al articolului 41 din acord, spre deosebire de Regulamentul menționat nr. 1408/71, nu menționează ajutoarele de șomaj printre regimurile cărora li se aplică totalizarea perioadelor de asigurare prezintă importanță numai pentru chestiunea totalizării, însă, în absența unei intenții clar exprimate de părțile contractante, arată că acestea au exclus din noțiunea de securitate socială, în sensul acordului, ajutoarele de șomaj, considerate în mod tradițional drept o ramură a securității sociale.

27 În ceea ce privește noțiunea de lucrător care figurează la articolul 41 alineatul (1) din acord, este necesar să se constate că aceasta include totodată lucrătorii activi și pe cei care au părăsit piața muncii după ce au atins vârsta necesară pentru a beneficia de o pensie pentru limită de vârstă sau după ce au suferit unul dintre riscurile care conferă dreptul la alocații în temeiul altor ramuri ale securității sociale. Într-adevăr, alineatele (2) și (4) din articolul 41 fac o trimitere expresă, în ceea ce privește beneficiul totalizării și posibilitatea de a transfera prestațiile către Maroc, către venituri precum pensiile și rentele pentru limită de vârstă sau de invaliditate de care beneficiază lucrătorii pensionați.

28 În cele din urmă, în ceea ce privește sfera de aplicare a drepturilor membrului familiei lucrătorului marocan care locuiește cu acesta, principiul absenței oricărei discriminări bazate pe cetățenie în domeniul securității sociale, înscris la articolul 41 alineatul (1), implică faptul că părții interesate care îndeplinește toate condițiile prevăzute de o legislație națională pentru a beneficia de alocațiile de șomaj prevăzute pentru tinerii în căutarea unui loc de muncă nu i se poate refuza beneficiul acestor prestații, pe motive legate de cetățenia sa.

29 Din cele anterioare reiese că este necesar să i se răspundă Cour du travail din Liège că articolul 41 alineatul (1) din acord trebuie interpretat în sensul că acesta împiedică un stat membru să refuze acordarea unei alocații de șomaj, prevăzute de legislația sa tinerilor care caută un loc de muncă, în cazul unui membru de familie al unui lucrător de cetățenie marocană care locuiește cu acesta, pe motiv că persoana în căutarea unui loc de muncă este de cetățenie marocană.

Cu privire la cheltuielile de judecată

30 Cheltuielile efectuate de guvernul Republicii Federale Germania, de guvernul Republicii Franceze și de Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura pendinte din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebarea care i-a fost adresată de către Cour du travail din Liège, prin hotărârea din 16 ianuarie 1990, hotărăște:

Articolul 41 alineatul (1) din Acordului de cooperare dintre Comunitatea Economică Europeană și Regatul Marocului, semnat la 27 aprilie 1976 la Rabat, încheiat în numele Comunității prin Regulamentul (CEE) nr. 2211/78 al Consiliului din 26 septembrie 1978 trebuie interpretat în sensul că acesta împiedică un stat membru să refuze acordarea unei alocații de șomaj, prevăzută de legislația sa pentru tinerii care caută un loc de muncă, în cazul unui membru de familie al unui lucrător de cetățenie marocană care locuiește cu acesta, pe motiv că persoana în căutarea unui loc de muncă este de cetățenie marocană.

Due	Mancini	Rodríguez Iglesias	Díez de Velasco
Slynn	Kakouris	Joliet	Schockweiler
			Kapteyn

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 31 ianuarie 1991.

Grefier
J.-G. Giraud

Președinte
O. Due